

När Karl Falcker lät uppföra herrgården nära Nedre bruket var hela befolkningen beordrad att deltaga i byggandet. Herrgården är uppförd av sten, vilket var ovanligt för dessa skogstrakter, och består av 2 våningar med en undervåning under mansardtak. Envåningsflyglarna, byggda av reveterat och putsat timmer under brutna och valmade tak var troligen färdiga några år tidigare än huvudbyggnaden. Man vet inte med säkerhet vem som har ritat den vackra herrgården men Jean Eric Rehn och Hårleman har uppenbarligen varit förebilder. Sandstensportalen med sin lagergirland är typisk för Rehn. Under PA Focks tid förskönades herrgårdens park och anläggningar ytterligare. Stora trädgårdsodlingar fanns på sluttningarna mot sjön bortom allén. Även sjöns öar var del i trädgårdarna och i parken fanns lusthus och paviljonger. Bara för att hålla träden rena från kåda och mossor hade man 13 pojkar till sitt förfogande. Många kungligheter har varit gäster på Svartå antingen på genomresa till Oslo eller på jakt. Drottning Desirée, Karl XV, Oscar II med drottning Sofia fann välbehag i att gästa herrgården.

Numera finns inga möbler kvar från tiden men däremot innehåller bottenvåningen många vackra och intressanta fasta inredningsdetaljer av ursprung. Många av rummen har, liksom övervåningens gästrum, kvar sina vackert ornamenterade kakelugnar. Till höger om den slottslika, stenlagda hallen, ligger den nuvarande salongen med guldgirlander av trä med bandrosetter över dörrarna.

Intill, den lilla salongen där fönstret inramas av två höga väggfasta speglar vars överstycken pryds av klassiska gipsreliefer med mytologiska motiv i medaljonger omgivna av förgyllda arkantusornament.

Det stora paradrummet är den nuvarande matsalen. Under en restaurering 1950 togs de ursprungliga blå målningarna fram i de ovala dörröverstyckena och i de kvadratiska väggfälten målades av Nordiska Muséets konservator Fritiof Eriksson, mytologiska motiv i samma sengustavianska stil. De skulpterade förgyllda lagerkransarna liksom guldgirlanderna är ursprungliga.

Lilla matsalen har rundade hörnfält med lagerkransknippen som dekoration. Här målades blomstergirlander i väggfälten under restaureringen.

Sist i rumssviten ligger friherrinnans blomsterrum. Det är ovalt och har rundbågiga nischer för urnor. Taket välver sig någor över en bred gesims.

Carl Jonas Love Almqvist har i sin novell "Hinden" beskrivit en resa i Närke och ett besök på Svartå: "Det Fockiska bruket Svartå i Närke ligger vid en sjö Björken, som på sätt och vis är avlång omgiven av de mest romantiska balsamiskt doftande lunder. Svartå är oförliknligt, och vi säger icke mer. Den som har sett det äger en bild därav ur stånd att glömmas, varje annan, åter, måste resa dit."

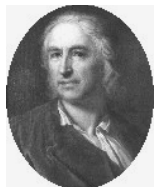
Historik över Svartå herrgård

Svartå herrgård vid sjön Lilla Björken i Västernärke är utan tvekan ett av de vackraste gustavianska byggnadsverken i denna del av landet. Herrgården uppfördes av hovmarskalken Karl Falcker under åren 1775-1782. Det första årtalet står angivet på en av grindstolparna. Herrgården tillhörde då och långt in i vår tid Svartå Bruk som grundades av Jöns Eriksson Grubb.

Han var av norrländsk släkt och en framgångsrik köpman i Örebro samt fogde i Lekebergs härad. I trakten såg han möjligheten att utnyttja skogar och strömmar för anläggande av hamrar och smideshärdar. Kråkfors, Svartå järnbruk, Björkhytte hytta och Medskogs masugn anlade han och Bergskollegie privilegier utfärdades 1658. Grubb var en hård man som inte tvekade att vidta handgripliga åtgärder mot konkurrenter och han sades illa hushålla med skogen. Han låg i strid med brukspatron Anders Stensson och Boij på närliggande Ölsboda bruk och Lassåna bruk men var oftast framgångsrik i sina processer.

Grubb dog 81 år gammal och hans sterbhus sålde Svartå bruk till Albin Möller och 8 år senare köptes det av Reinhold Tersmeden som kort därpå avled. Hans hustru Kristina Börstelia, änka med 9 barn vid 35 års ålder, gifte om sig med Jonas Cedercreutz som hon fick ytterligare 3 barn med och drev bruket tills dottern Anna Maria Termeden-Cedercreutz och hennes man krigsrådet Anders Falcker övertog egendomarna efter att under 20 år köpt ut Anna Marias syskon. Efter makens död driver hon bruket vidare men överlät ledningen 1763 till sonen Karl Falcker. Han var gift med Beata von Rosen och lät bygga Svartå herrgård, på en udde invid nedre bruket mellan åren 1775-82. Denna tid var för verken en uppräckning. Nu flyttades en annan hammare, Munkfors, till Svartå och nu byggdes också början på Svartå övre bruk.

Efter Karl Falkers död 1795 övergick Svartå till dottern Christina Charlotta och hennes man Per Adolf Fock. Vid den tid då de ännu ej var gifta var PA högsta befäl vid arméns intendentur. Då han i detta ärende hade vägarna förbi Svartå gjorde han ett uppehåll här vilket tyvärr fick till följd att den svenska hären i Norge blev utan mat i 2 dygn. För detta blev PA landsförvisad. Vid samma tid gick en historia på bygden om ett huvudlöst spöke setts i allén om nätterna och som sades vara byggmästaren som gick igen efter att ha bragts om livet och begravts under en sten i källaren då han begärt betalt för bygget. Troligen var det då egentligen PA som tack vare ryktet kunde lämna sitt gömställe i lönnrummet och fritt promenera om nätterna med en slängkappa över huvudet.

Kristina och Per Adolf Fock fick barnen Magdalena gift Gyllenkrok, Carl, tvillingarna Henrik William och Fredrik Adolf. Nu utökades järnverket och snart hade 5 hamrar sammanförts i Svartå.

När baron Fock gick ur tiden 1827 drevs Svartå som familjeföretag med sonen Carl Fock som disponent. Gift 1827 med sin kusin Brigitta Katarina Fock 1800-1875 från Sunds gård i Nysunds socken och dotter till Karl Georg Fock, bror till Per Adolf Fock. De fick barnen Kristina och Karl Adolf men ingen av dem tog över driften av Svartå.

Istället blev det Beata Fock, dotter till brodern Henrik William Fock. Gift 1848 med Carl Gustaf Nils Leijonhielm kammarherre hos drottning Josefine och Svartås bruksledare från 1858. Han var mycket framgångsrik och bruket gick nu en blomstrande tid tillmötes och utökades kraftigt. Nu flyttades anläggningarna från Nedre bruket till det Övre och ny hytta och nya smedjor byggdes.

Han var också en mönstergill arbetsledare och hade ett gott förhållande till de flera hundra underlydande på bruket. Vid hans död bars kistan vid Kvistbro kyrka av smeder från bruket. Endast 32 år gammal dog Beata och efterlämnade make och 3 små barn; Augusta senare gift Puke, Malcolm och Carl Henrik. Beatas moster Mariana de la Gardie hade en fosterdotter, Henriette Åkerhielm, som då kom och hjälpte till med barnen. Forfarande finns hennes specialbeställda sängkammarmöbel med initialer kvar.

Efter Carl Gustafs död övergick egendomen till hans son Carl Henric till år 1894 då Svartå Bruk AB bildades. Han lät då till sitt residens bygga Villa Lugsbo på en kulle en bit ovanför platsen där Nedre bruket hade legat och där nu en kvarn var uppförd. Han var gift med Amelie Hamilton. De fick barnen Margareta 1890 gift med John Hamilton och Karl 1892 gift med Emma Posse.

Kring sekelskiftet genomgick Sveriges industrier radikala strukturförändringar. I dessa spelade William Olsson en ledande roll. Han grundade nya industrier och kraftverk, och ett stort antal av Sveriges ledande skogs och järnindustrier ingick i hans förmedlingsverksamhet. Svartå bruk inköptes av honom 1905 men 1912 övergick egendomarna till Hasselfors Bruks AB.

Herrgården genomgick en renovering och hyrdes ut till diverse aktiviteter och från 1925 till pensionat och hushållsskola. Under många år drevs rörelsen av fru Maja Hellberg. Från 1946 arrenderades egendomen av Sigrid Bergfeldt.

1966 övertogs rörelsen av dottern Marianne och hennes make Nils Frantzén, som då också förvärvade fastigheterna och där fortsätter med hotell och konferensverksamheten. Villa Lugsbo fick en genomgripande renovering efter ett mångårigt förfall. Det rymmer nu hotellets större konferenslokaler. Gästrummen har genomgått en upprustning och idag rymmer herrgården med flyglar 38 gästrum och mindre konferensutrymmen. 1978 byggdes en ny köksdel ut i suterrängnivå, knappt synlig från gårdsplanen. De gamla ekonomitrymmena i valven gjordes då om till flera sällskapsrum.

Svartå hytta blåstes ner 1966 och var då norra Europas sista fungerande träkolshytta. Alla byggnader revs och det enda som nu minner om denna epok är en skorsten som ensam står kvar på hyttområdet.

